

Robert Mohović*

E-mail: robert.mohovic@pfri.uniri.hr

Ekumuzej Mošćenička Draga

Ekumuzej Mošćenička Draga - Štorija od mora - Kuća od mora

Sažetak

Ekumuzej Mošćenička Draga osnovan je 2012. godine, nakon što su provedene radionice mapiranja baštinskih potencijala Općine Mošćenička Draga te nakon izrade Strateškog i Akcijskog plana, kao i vizualnog identiteta Ekumuzeja. Ekumuzej ima pet zasebnih sastavnica, od kojih je jedna sastavnica *Štorija od mora* s interpretacijskim centrom *Kuća od mora* u Mošćeničkoj Dragi, koji je otvoren 2016. godine, a realiziran kroz projekt *Mala barka*, pri čemu je lokalna zajednica jako dobro prihvatila projekt i dala značajan obol u njegovoj realizaciji. Sastavnica *Štorija od mora* posvećena je ribarskoj i pomorskoj baštini čitave Općine Mošćenička Draga, i osim interpretacijskog centra obuhvaća istraživanja i organizaciju čitavog niza manifestacija, tematskih radionica, izložbi, predavanja te raznih intervencija u prostoru, koje tematiziraju ribarsku i pomorsku baštinu. Ovaj interpretacijski centar smješten je unutar zaštićene cjeline povijesne jezgre, iznad rive u Mošćeničkoj Dragi. Stalni postav predstavlja sljedeće tematske cjeline: ribarstvo, more i podmorje, tradicijsku brodogradnju, pomorstvo i mornarske vještine, koje su predstavljene kroz klasični muzejski postav i multimedijalnu prezentaciju. Za *Kuću od mora* izrađen je i katalog stalnog postava. Interpretacijski centar ima i stalni postav na rivi u Mošćeničkoj Dragi, pri čemu se u interpretaciju uključuje živući ambijent luke, što je bitna značajka ekumuzeja. Ekumuzej Mošćenička Draga, kroz svoju sastavnicu *Štorija od mora*, glavni je nositelj očuvanja i revitalizacije ribarske i pomorske baštine, što postiže organizacijom manifestacija s prezentacijom tradicijskih ribarskih, pomorskih i brodograđevnih vještina, organizacijom radionica tradicijskih vještina kao što su soljenje ribe, demonstracijska priprema ribolovnih alata i lov ribe, obnavljanje drvenih barki, izrada i krpanje mreža, izrada vrša, parangala i sl., izrada jedara, opremanje barki jedriljem, jedrenje i veslanje na tradicijskim barkama i sl. Plodna je suradnja na ovim temama i s velikim brojem drugih, organizacija i institucija, a članovi Ekumuzeja Mošćenička Draga sudjelovali su u realizaciji svih međunarodnih projekata koji su provedeni na području Primorsko-goranske županije (*Mala barka*, *Mala barka 2*, *Arca Adriatica* i *AdriPromTour*), ali i projekata iz ovog područja, čiji je nositelj bila Općina Mošćenička Draga (*Štorija od mora*, *Štorija od mora 2* i *Adriatic PortLand*).

Ključne riječi: Ekumuzej Mošćenička Draga, Štorija od mora, Kuća od mora, očuvanje i revitalizacija pomorske, ribarske i brodograđevne baštine

1. Uvod

Ekumuzej Mošćenička Draga osnovan je 2012. godine kao rezultat dugogodišnjeg promišljanja i rada njegovih osnivača: Katedre Čakavskog sabora Općine Mošćenička

* Redoviti profesor u trajnom izboru, predsjednik Ekumuzeja Mošćenička Draga

Draga, Općine Mošćenička Draga, Turističke zajednice Općine Mošćenička Draga te Javne ustanove Parka prirode Učka. Osim navedenih pravnih osoba, osnivači Ekomuzeja su i pojedinci sa senzibilitetom za očuvanje i revitalizaciju baštinskih potencijala na području Općine Mošćenička Draga. Ekomuzej Mošćenička Draga ima predsjednika i dopredsjednika te Savjet i Nadzorni odbor. Savjet čine predsjednik, dopredsjednik i predstavnici pravnih osoba osnivača te predstavnici udruga iz Mošćenica, Brseča i Kraja, pa su u upravljački rad Udruge uključeni predstavnici cijelog teritorija Općine Mošćenička Draga.

Pri osnivanju Udruge i postavljanju njene strukture značajan doprinos dala je Dragana Lucija Ratković Aydemir, koja je sa svojim timom vodila pripreme za osnivanje kroz radne sastanke i radionice mapiranja baštinskih potencijala te izradila Strateški¹ i Akcijski plan². Vizualni identitet Ekomuzeja Mošćenička Draga³ izradio je dizajner Sanjin Kunić 2014. godine.

Ekomuzeji se javljaju šezdesetih godina prošlog stoljeća u Francuskoj kao protuteža značajnim društvenim i gospodarskim promjenama. Oni svojim djelovanjem prikazuju i tumače čovjeka u interakciji s okolinom, i to na način da upravo taj čovjek iz te određene sredine bude aktivni sudionik ekomuzeja⁴. Uvažavajući to načelo, ljudi općine Mošćenička Draga osnovali su ekomuzej kako bi očuvali svoju materijalnu i nematerijalnu baštinu te unaprijedili druge aktivnosti kojima je baština temelj, kao što je stvaranje inovativnog turističkog proizvoda, odnosno razvoj kulturnog turizma.

Područje na kojemu djeluje Ekomuzej obilježava pet zasebnih sastavnica s centrima u Mošćeničkoj Dragi (*Štorija od mora* - interpretacijski centar *Kuća od mora* s temom ribarske i pomorske baštine), Trebišćima (*Perunov svijet* s mitsko-povijesnom stazom Trebišća-Perun i eko-etno selom Trebišća i interpretacijskim centrom staroslavenske mitologije *Kuća stabla svijeta*), Mošćenicama (*Mošćenice živi povijesni grad*, koji baštini srednjovjekovnu urbanu strukturu i komunalni statut na kojemu je temeljen interpretacijski centar mošćeničke povijesne baštine), Brseču (*Povijesni grad na stijeni* i rodno mjesto Eugena Kumičića s interpretacijskim centrom u njegovoj rodnoj kući) i Kraju (*Kraj mošćeničkega komuna* i rodno mjesto Viktora Cara Emina s interpretacijskim centrom). Ekomuzej Mošćenička Draga dobio je 2018. godine i svoj Krovni interpretacijski plan.⁵

Svaka od sastavnica ima svoju dinamiku razvoja, stoga svaka ima i svoj interpretacijski centar koji, promatrani u cjelini, prikazuju jedinstvenu sliku kraja

¹ Ratković, D. L., Strateški plan Ekomuzeja Mošćenička Draga, Muze d.o.o., 2012.

² Ratković, D. L., Akcijski plan i program Ekomuzeja Mošćenička Draga, Muze d.o.o., 2012.

³ Kunić, S., Vizualni identitet Ekomuzeja Mošćenička Draga, Kindin, obrt za oblikovanje, Opatija, 2014.

⁴ Gob, A., N. Drouguet. Muzeologija: povijest, izazovi današnjice. Zagreb, Antibarbarus, 2007., str. 51-54

⁵ Frangeš, G., Krovni interpretacijski plan Ekomuzeja Mošćenička Draga, Mjesto pod suncem d.o.o., Odjel za prostor i baštinu, Šapjane, 2018.

u kojemu Ekomuzej djeluje. Mošćenička Draga prva je dobila svoj Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine - *Kuću od mora* 2016. godine. Sastavnica posvećena ribarskoj i pomorskoj baštini čitave Općine Mošćenička Draga nosi naziv *Štorija od mora*, i osim interpretacijskog centra obuhvaća istraživanja i organizaciju čitavog niza manifestacija, tematskih radionica, izložbi, predavanja te raznih intervencija u prostoru koji tematiziraju ribarsku i pomorsku baštinu.

2. Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine - „Kuća od mora”

Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora* smješten je iznad rive u Mošćeničkoj Dragi u „Minčicinoj” kući. Ova se zgrada nalazi unutar zaštićene cjeline - povijesne jezgre Mošćeničke Drage, a interpretacijski centar, koji se prostire na prve dvije etaže, ima približno 60 m². Stalni postav predstavlja sljedeće tematske cjeline: ribarstvo, more i podmorje, tradicijsku brodogradnju, pomorstvo i mornarske vještine. Tematske su cjeline predstavljene kroz klasični muzejski postav i multimedijalnu prezentaciju, a izrađen je i katalog stalnog postava⁶.

Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine ima i stalni postav na rivi u Mošćeničkoj Dragi, pri čemu se živući ambijent luke uključuje u interpretaciju, što je bitna značajka ekomuzeja. Ovaj dio muzeja na otvorenom sastoji se od 16 informativnih ploča s interpretacijskim tekstovima i fotografijama o pojedinim vrstama barki, načinima ribolova, ribarnici, istezalištu za barke, moru i podmorju te razvoju luke Mošćenička Draga. Osim informativnih ploča, na rivi se nalaze i predmeti koji se koriste u pomorskim aktivnostima, kao što su sidra i replika jarbola manjeg jedrenjaka. S obzirom na prostorne mogućnosti, ova će zbirka zasigurno rasti. Stalni postav predstavljaju i privezane barke raznih vrsta (posebno mjesto pritom imaju drvene barke tradicijske gradnje). Sve to dio je izložbe na otvorenom, čime se ostvaruje koncepcija ekomuzeja u koji su uključena i svakodnevna zbivanja na rivi (uplovljavanje i isplovljavanje barki, ribari sa svojim aktivnostima, ribarnica i sl.). Važna je komponenta interpretacije smotra i regata tradicijskih barki na jedra, koja se na rivi i u akvatoriju Mošćeničke Drage organizira u srpnju, kontinuirano od 2009. godine. Manifestacija sadrži i čitav niz radionica tradicijskih ribarskih, pomorskih i brodograđevnih vještina, tematskih predavanja i izložbi te bogat glazbeni i gastro program.

Na samom ulazu u *Kuću od mora* predstavljeni su mornarski čvorovi, kao poziv posjetiteljima namjernicima i slučajnim prolaznicima da uđu i otkriju ostatak bogatstva lokalne baštine. Promatrajući objašnjenja, posjetitelji se i sami mogu okušati u vezivanju čvorova.

⁶ Mohović, R., Perinčić, T. *Kuća od mora - interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine - katalog stalnog postava*, Općina Mošćenička Draga - Ekomuzej Mošćenička Draga, Mošćenička Draga, 2023.

2.1. Ribarija - pekjarija

Prizemlje Interpretacijskog centra posvećeno je ribarskoj baštini, moru i podmorju pod zajedničkim nazivom *Ribarija - pekjarija*. Sastoji se od sljedećih cjelina: Uvod, Ribarska zadruga Brseč, Žena u sjeni, Suživot ribarstva i turizma, Ribari i ribarski brodovi, Ribarski brodovi - vlasnici i Ribarske kumpanije, koje prate tekstovi, fotografije i artefakti te kratki filmovi, koji prikazuju vrste ribolova na našem području (plivaričarenje, kočarenje, ribolov ostalim povlačnim mrežama, ribolov mrežama stajaćicama, vršama, parangalima, ostima, raznim povrazima, pušćama i panulama) i kadrove podmorja.

Slika 1. Kuća od mora - prizemlje (ribarska baština)

Intenzivna ribarska aktivnost na ovom području iznjedrila je mnogobrojne vrsne ribare, koji su stvorili značajnu flotu ribarskih brodova i brodice. Ribarska flota akvatorija Mošćeničke Drage imala je u svom sastavu 24 ribarska broda - 5 većih ribarskih brodice te tridesetak ribarskih barki, koje su se koristile za lov plave ribe migavicama i malim plivavicama (*imbrojima*), uz čitav niz pomoćnih barki (*svećarica*), kao i veći broj barki za ribolov mrežama stajaćicama te barki za lov kvarnerskih škampi vršama (*škampari*). U posljednjih dvadeset godina 20. stoljeća flota ribarskih brodova s ovog područja bila je najzastupljenija u ulovu plave ribe na čitavom sjevernom Jadranu, a i danas je jedna od značajnijih u Hrvatskoj. Između dva svjetska rata, a posebno nakon Drugog svjetskog rata, na području općine Mošćenička Draga ribario je značajan broj manjih ribarskih družina (ribarske *kumpanije*), koje su koristile ribarske brodice za lov na malu plavu ribu. Značajan događaj za naš kraj bilo je osnivanje Ribarske zadruge Brseč 1956. godine. U Ribarskoj zadruzi u svim

vremenskim razdobljima radilo je 38 ribara iz Brseča i s Brseščine. Zadruga je imala više ribarskih brodova (brodica) i barki *svećarica*, a bili su namijenjeni za lov male plave ribe, prvenstveno papalina, skuša, plavica, srdela i incuna.

Vrlo je zanimljiv dio *Žena u sjeni*. Uloga žene u ribarstvu nije zanemariva, iako je potisnuta iz dominantne vizure. U ribarskim obiteljima žene su vrlo rijetko „izlazile“ na more, ponekad s muževima u mali ribolov, ali su nerijetko same plele i krpale mreže. U Mošćeničkoj Dragi žene su krpale mreže u konobama i ribarskim magazinima ili ispred njih, a neke i na rivi. Dočekivale su ribare, pomagale u prebiranju ribe ako je to bilo potrebno, preuzimale ulov i same ga prodavale na ribarnici u Mošćeničkoj Dragi, ali i u Lovranu, Opatiji i Rijeci. Žene s ovog područja činile su većinu zaposlenih u Tvornici ribljih konzervi Ika.

Pojavom turista željnih mora i sunca, razvio se zanimljiv suživot koji je predstavljen u dijelu *Suživot ribarstva i turizma*. U početku su turisti plažu dijelili s ribarima koji su ovdje izvlačili barke i sušili mreže, a turisti se sunčali među njima. Radoznali su se turisti miješali u luci s ribarima tijekom njihovih aktivnosti. Dio te atmosfere može se i danas osjetiti u jutarnjim satima kada dolaze ribari te iskrcavaju ribu i pripremaju brodove za novi ribolov.

Mnogi su ribari dodatno zarađivali kao *barkajoli*. Premda pojava *barkajola* nije vezana isključivo uz prostor Liburnije, na ovom se području pojavljuju početkom 20. stoljeća. Riječ je o svojevrsnim turističkim djelatnicima, „vodičima“ koji su prevozili turiste između lokalnih turističkih mjesta ili na obližnje plaže te od i do usidrenih brodova, prevelikih za pristajanje u luku. U tu svrhu mnogi su se gucevi preuređivali kako bi mogli primiti putnike: umjesto jarbola i jedra, u sredini se sada nalaze klupice za sjedenje, a jarbol s jedrima se premješta prema pramcu, a često se dodavao i jedan na krmi (*opatijski guc*). Njihovoj romantici stihove je u pjesmi „Barke faren“ posvetio i Drago Gervais, a uglazbila ih je i otpjevala Beti Jurković 1974. godine.

Pojam *barkajola* u Mošćeničkoj Dragi ima dvojako značenje, ili bolje rečeno *barkajoli* su kroz povijest obavljali dva različita posla. U oba slučaja prevozili su ljude, ali u prvo vrijeme putnike do broda i s broda, a kasnije turiste na izlete. Draški su *barkajoli* tradicijskim barkama, najčešće kvarnerskim gucevima, najprije na vesla, a kasnije motorom, goste prevozili uzduž draških plaža, pa i do susjednih plaža od Medveje do Brseča, a katkad i do plaža na sjevernom dijelu otoka Cresa. Ova je tradicija u tom obliku zamrla osamdesetih godina 20. stoljeća, a zadržalo se iznajmljivanje plovila turistima bez *barkajola*.

2.2. Mala tradicijska brodogradnja

Ako je ribarstvo označilo i prehranilo ovdašnje obitelji, odmah uz njega bilo je pomorstvo. Ljudi su ovdje bili poznati kao vrsni pomorci i brodograditelji. Tradicijska mala brodogradnja Kvarnera prikazana je na drugom katu *Kuće od mora* pod zajedničkim nazivom *Male barke Kvarnera*. Sastoji se od cjelina Uvod i Mala barka u gradnji, koje prate tekstovi, fotografije i artefakti (šablone, mjerne naprave, pile,

blanje, dlijeta, čekići, bušilice...). Ovaj dio postava nadopunjen je multimedijalnom prezentacijom vrsta barki s opisima, slikama i nacrtima, animacijom gradnje kvarnerskog guca, fotografijama obnove kvarnerskog guca MD 551 te maketama tratarice Sv. *Andrija*, kvarnerskog guca MD 551, pasare i lovranskog guca u mjerilu 1:10. Izloženo je i staro tradicijsko jedro (oglavno) te oprema za održavanje barki i snasti (jedrarske igle, dlijeta za šuperenje i stupa, razni kistovi - *pineli* i sl.)

Slika 2. Kuća od mora - kat (mala tradicijska brodogradnja)

Karakteristike tradicijskih tipova brodica sjevernog Jadrana proizašle su iz geografskih obilježja lokaliteta te potreba vlasnika koji su naručivali njihovu gradnju. Tipovi brodica koji su se razvili i bili najzastupljeniji po ribarskim naseljima na kvarnerskom i istarskom primorju, pa tako i u akvatoriju Mošćeničke Drage, su gucevi, pasare, batane, gajete i leuti. Prema svojoj namjeni, nazivale bi se *tratarice*, *svečarice*, *škamparice*...

Brodice su obično gradili vješti majstori, koji su svojim znanjem i iskustvom konstruirali plovila prema željama naručitelja. Ti majstori male brodogradnje u kvarnerskom primorju nazivali su se *proti*, *meštri*. U manjim ribarskim mjestima bilo je uobičajeno da ribari, ako imaju iskustvo u drvodjelstvu i maloj brodogradnji, sami izgrade barku za vlastite potrebe. Nije bilo neobično čuti da po konobama (*magazinima*) i na pristupačnim obalama odjekuju zvukovi rađanja nove brodice.

Gradnja tradicijskih tipova brodica u suvremenoj epohi nije u potpunosti zamrla. Stari majstori izrade još pokoju brodicu i prenose svoje znanje zainteresiranim

pojedincima. Suvremeno doba olakšalo je tehniku izgradnje malih barki u vidu alata i strojeva, mada se još uvijek koriste i pokoji stari alati.

Održati i očuvati vještinu izrade barke od prvotne ideje, pa kroz sve faze njezine izgradnje, gotovo da je važnije i od očuvanja same barke. Znanje i vještine se najbolje prenose kroz rad. Ono što se nekad prenosilo s generacije na generaciju kroz rad s iskusnim brodograditeljima, danas se uglavnom prenosi kroz sjećanja, fotografije, snimke i prikupljenu materijalnu ostavštinu. Važno je, međutim, da se taj kontinuitet ne prekine, da se podiže svijest o važnosti očuvanja baštine, kao i o njenoj krhkosti ako se ona ne prenese, a time i sačuva. Stoga je, osim navedenog, nezaobilazan praktični rad s djecom i mladima, kao i odraslima koji žele učiti.

Gradnja tradicionalnih brodica kroz stoljeća prenosila se usmenom predajom, praktičnim pokazivanjem pojedinih faza rada. Nažalost, moglo bi se reći da su danas sve te vještine očuvane samo dijelom, i to zahvaljujući radu pojedinih entuzijasta. Brodograditelji su za izradu drvenih plovila u prošlosti razvili i rabili specifične alate i pomagala. Alati su često bili vrlo slični onima koji su se upotrebljavali u drugim obrtima, ali su ih brodograditelji zbog specifičnih zahtjeva svoga posla prilagođavali svojim potrebama, pa su se oni s vremenom sve više udaljavali od njihovih izvornih oblika.

Izrada tradicijskih plovila sastoji se od niza aktivnosti, kao što su projektiranje plovila i opreme, nabava materijala, pa do same izrade trupa i opreme te njegova opremanja. Uobičajena izrada tradicijskih plovila može se podijeliti u sljedeće faze: izrada polumodela, izrada nacrti, izrada šablona, priprema i nabava materijala gradnje, izrada kobilice i statve/statvi, izrada i ugradnja rebara, izrada i ugradnja ostalih dijelova konstrukcije, izrada i ugradnja oplata, izrada i ugradnja ostalih dijelova plovila, šuperenje, premazivanje i bojanje, izrada jarbolja, jedrilje i izrada jedara, izrada vesala, motorni pogon i ugradnja te porinuće plovila nakon izgradnje.

Plovila u njihovom životnom vijeku treba održavati, pa je uz gradnju i toj temi u postavu posvećena posebna pažnja.

Na području općine Mošćenička Draga susreću se gotovo sve tradicijske barke istočne obale Jadrana, ali najčešće gucevi i pasare, nešto rjeđe batane, gajete i leuti, a u prošlosti i braceri. Za ovo područje zanimljiv je i pojam *tratarica*, što je skupni izraz za barke koje su ribarile mrežom potegačom (*tratom*). Za ovu namjenu koristili su se veći gucevi, gajete ili leuti. U stalnom postavu na multimediji su prikazani opisi, nacrti i fotografije ovih tipova barki.

2.3. Pomorstvo

Područje Mošćeničke Drage naoko je teritorijalno malo, međutim bogato je pomorskim iskustvom, pa time i baštinom plovidbe kroz više generacija. Stoga je u *Kući od mora* naslov tog dijela postava *I moj nono je navigat*. Ta bogata povijest, koja dotiče gotovo sve obitelji na ovom području, podijeljena je na doba jedrenjaka (druga polovica 19. st.), pomorstvo između dva svjetska rata i pomorstvo u drugoj

polovici 20. stoljeća. Posebnu vrijednost imaju i zavjetne slike iz župa Mošćenice i Brseč. Postav je u ovom dijelu obogaćen brojnim fotografijama, navigacijskim instrumentima i signalnom zastavom te zavjetnom slikom iz crkve Blažene Djevice Marije u Kraju.

Slika 3. Kuća od mora - kat (pomorska baština)

I ovaj dio postava *Kuća od mora* nadopunjen je multimedijalnom prezentacijom vrsta jedrenjaka s njihovim opisima i slikama, popisom i slikama jedrenjaka koji su bili u vlasništvu ili pod zapovjedništvom ljudi iz ovog kraja, prikazom crkvice i u njima pronađenih zavjetnih slika pomorske tematike, prikazom brodskih dnevnika, pomorskih knjižica i sl. Posjetitelji mogu pretraživati baze ovdašnjih pomoraca u 20. stoljeću, točnije između dva svjetska rata. Dio multimedije obuhvaća videa s prikazom izrade desetak najvažnijih uzlova (čvorova).

Ljudi ovoga kraja plovili su po svim morima svijeta još od doba jedrenjaka. Uz iseljavanje u Ameriku, to je bio jedini način da se riješe siromaštva. Bilo je to doba „drvenih brodova i željeznih ljudi“. Između dva svjetska rata naši ljudi još masovnije odlaze ploviti na parobrode talijanskih kompanija. Gotovo da nije bilo obitelji na Mošćenišćini i Brsešćini koja nije imala nekog pomorca. Završetkom Drugoga svjetskog rata, naši pomorci najčešće plove na brodovima brodarskih tvrtki *Jugolinija*, *Lošinjska plovidba* i *Jadrolinija*, a kasnije, pa sve do danas, i na brodovima mnogobrojnih svjetskih brodarskih kompanija.

Mošćeničko je pomorstvo dijelilo sudbinu kvarnerskog pomorstva druge polovice 19. stoljeća, kad je plovidba jedrenjacima bila na vrhuncu, ali je to ujedno i početak

kraja plovidbe na jedra. Dio kvarnerskih brodovlasnika, pa tako i mošćeničkih, u trenutku svoje afirmacije seli u Rijeku, koja je bila gospodarsko središte cijeloga kraja. Mošćeničani i Brsečani bili su vlasnici ili suvlasnici 45 brodova te zapovjednici na svojim i tuđim brodovima (25 zapovjednika).

U prvo vrijeme bili su to brodovi obalne plovidbe, zatim i velike obalne plovidbe, a najviše je bilo brodova duge plovidbe, koji su plovili svim morima svijeta i uplovljavali u luke na svim kontinentima. Jedrenjaci su bili tipa brigantin, brik, bark i nava. Od 45 jedrenjaka duge i velike obalne plovidbe, bilo je 5 brigantina, 10 brikova, 26 barkova, 1 nava, a za 3 jedrenjaka ne zna se vrsta. Osim toga, veliki broj ljudi ovoga kraja činio je posade tih brodova.

Nažalost, krajem 19. stoljeća naši brodovlasnici nisu se, kao ni ostali kvarnerski brodovlasnici, na vrijeme preusmjerili na parobrodarstvo, koje je u potpunosti istisnulo jedrenjake. Na tim parobrodima naši su ljudi plovili najčešće kao članovi posade, a rijetki su bili zapovjednici ili časnici.

U razdoblju talijanske vladavine, u pomorskoj evidenciji od 1924. do 1937. bilo je upisano 407 pomoraca Mošćeništine i 159 pomoraca Brseštine. Uspoređujući to s brojem stanovništva, zaključuje se da je gotovo petina u to vrijeme imala pomorsku knjižicu (*matrikulu*). Mošćenički pomorci činili su znatan broj časničkoga osoblja.

Talijanske vlasti imale su poseban uvjet za one koji su htjeli biti zapovjednici brodova. Morali su pristupiti fašističkoj stranci i talijanizirati svoje prezime. Oni koji su to odbili, bili su degradirani, a neki su pod tim uvjetima gradili daljnju karijeru. Evidentirano je tako 7 zapovjednika brodova, 12 vođa palube (*noštroma*), a njih 15 upravljalo je kormilom. S područja Brseštine u maticama je evidentiran 1 zapovjednik broda. Od ostalih službi na palubi, 7 ih je plovilo u svojstvu vođe palube (*noštromo*), a 5 kao kormilari. Najviše je pomoraca Mošćeništine plovilo u svojstvu ložača, dok je najviše pomoraca s područja Brseštine u nekom dijelu svoje pomorske karijere plovilo u svojstvu mornara.

Pomorci ovoga kraja zaposleni na prekoceanskim linijama nerijetko napuštaju brod na sjevernoameričkoj obali (Montreal, Boston, New York, Philadelphia, Baltimore, Norfolk, New Orleans). Svega dvoje napustilo je brodove na drugim kontinentima - u Australiji (Sidney) i u Južnoj Americi (Buenos Aires).

Sredinom 20. stoljeća počinju se osnivati nove jugoslavenske brodarske tvrtke, na kojima plove i naši pomorci. U početku je bilo teško dobiti pomorsku knjižicu (*matrikulu*), jer su pomorci bili temeljito provjeravani kako u stranim zemljama ne bi pobjegli s broda. Kasnije se ova procedura liberalizira te je *matrikulu* mogao dobiti gotovo svatko.

U to doba najviše naših ljudi plovi na brodovima *Jugolinije*, *Lošinjske plovidbe* i *Jadrolinije*, ali i na drugim jugoslavenskim kompanijama. Osim u svojstvu članova posade palube i stroja, nakon završetka Pomorske škole u Bakru i Više pomorske škole u Rijeci, sve više naših ljudi plovi u svojstvu časnika palube i stroja te zapovjednika i upravitelja stroja.

Sredinom 60-ih godina 20. stoljeća pomorci iz ovoga kraja sve češće nalaze ukrcaj na brodovima stranih brodarskih tvrtki. Nakon propasti većine domaćih brodara, naši pomorci danas plove gotovo isključivo na brodovima stranih kompanija, i to uglavnom samo u najvišim zvanjima, što dokazuje njihovu stručnost i pomorsku izvrsnost.

Koliko je život pomoraca bio težak i još uvijek jest u mnogobrojnim, nepredvidljivim situacijama i ćudljivosti mora, prikazuju nam zavjetne slike. U župama Mošćenice i Brseč pronađeno je, istraženo i dokumentirano 20 pomorskih zavjetnih slika. U crkvama župe Mošćenice pronađeno je 15 slika, i to najviše u crkvi Blažene Djevice Marije u Kraju (11), u crkvi sv. Antona u selu Sveti Anton (4), u crkvi sv. Sebastijana, sv. Roka i Majke Božje od Zdravlja u Mošćenicama (1), a u crkvama župe Brseč ukupno 4 slike, i to u crkvi sv. Jurja u Brseču (1), u crkvi sv. Nikole u selu Golovik (2) i u crkvi sv. Jelene u selu Sveta Jelena (1).

Pronađene zavjetne slike imaju obilježja slikanja brodova u 19. stoljeću koje više nije bilo povezano samo sa zavjetom, već su slike i svjetovnog karaktera te vrlo često zrače iskrenom naivnošću skromnog umjetnika i sebi svojstvenom ljepotom.

2.4. Otkrivanje pomorske baštine u „Kući od mora“

Osim navedenih tematskih cjelina, u stalnom postavu *Kuće od mora* postoje još neki elementi postava, koji pomažu u otkrivanju pomorske baštine.

Stari drveni ormar s ladicama za arhiviranje dokumentacije iz tvornice *Torpedo* u Rijeci pretvoren je u *interaktivni multimedijalni ormar Kuće od mora*. Otvaranjem pojedine ladice, osim fotografija načina korištenja pojedinih alata tradicijske brodogradnje (pile, blanje, dlijeta, i ostataka pri radu - piljevina, strugotina), mogu se vidjeti i drugi zanimljivi predmeti manjih dimenzija. Pojedine ladice imaju zvučne efekte, koji asociraju na pomorstvo i more (vjetar, valovi, brodski zvukovi, a kada se otvore tri ladice istovremeno čuju se i davno snimljene i sačuvane pomorske radio emisije, meteorološki izvještaji, kretanje brodova i sl.).

Pogled u prošlost i sadašnjost draške rive okularima kroz koje se gleda prema Mošćeničkoj Dragi (riva, plaža Sipar, pučina...) omogućava pogled „uživo“, ali se vidi i kako je ta ista vizura izgledala desetljećima unatrag.

Od Cesari do Stupovi - obalna toponimija općine Mošćenička Draga prikazuje obalu od uvale Cesara do uvale Stupova, s prikazom obalne toponimije općine Mošćenička Draga (video s upisanim toponimima pojedinog dijela obale). Obala je u HD tehnologiji snimljena kroz projekt „Obala naših unuka“ (voditelj projekta Vlatko Ignatoski).

Dio *Pomorska baština u pisanoj riječi domaćih stvaralaca* posvećen je Eugenu Kumičiću i Viktoru Caru Eminu i opisima iz njihovih djela nadahnutih morem i primorskim krajem. Eugen Kumičić (Brseč, 1850. - Zagreb, 1904.) hrvatski književnik i političar, pisao je pod pseudonimom Jenio Sisolski, a u svojim djelima bio je nadahnut morem i primorskim krajem iz kojega je potekao. Jedan od najdojmljivijih

prikaza oluje i pomorske havarije nalazimo u njegovom djelu *Začudeni svatovi*. Viktor Car Emin (Kraj, 1870. - Opatija, 1963.) hrvatski književnik, publicist i političar, od zaborava je sačuvao znamenitu misao starih kapetana i mornara: *Krepat, ma ne molat!*

Poseban je dio postava na prvom katu *Dječji kutak Kuće od mora*, u koji se djeca uvlače kroz brodski prozor (*fineštrin*). U ovom prostoru nalazi se mini knjižnica slikovnica te ekran s multimedijalnom prezentacijom zanimljivih sadržaja maritimne tematike namijenjene njihovom uzrastu.

Uz stepenice koje vode iz prizemlja na kat Interpretacijskog centra izloženi su razni artefakti: osti, kormilo (*timun*) s rudom (*rigola*), kolotur (*buceli*), konopi i koloturnici (*paranki*), vijak (*propela*) s dva krila spojen s osovinom, brodska navigacijska svjetla (*ferali*), pramčani zaštitni brodobran (*proveni brk*), bočni pleteni zaštitni brodobran (*pajet*), drveno veslo i mreža (obješena za sušenje), koji obogaćuju postav.

Na zidu stepeništa prikazuju se filmovi i fotografije recentnih aktivnosti Ekomuzeja Mošćenička Draga i zajednice u očuvanju i revitalizaciji maritimne baštine. To su smotre i regate tradicijskih barki, radionice tradicijskih ribarskih i pomorskih zanata i vještina i sl.

2.5. Draška riva - stalni postav na otvorenom

Kao što je navedeno, draška riva mjesto je gdje se odvija svakodnevni život ribara, čije su barke ovdje privezane. Ona je „živo srce“ *Kuća od mora* i predstavlja svojevrsni postav na otvorenom. Ujedno se ovdje događa i susret posjetitelja, turista i lokalnih ljudi s tradicijom i pomorskom baštinom bez posebne svijesti o tome, jer se ta tradicija jednostavno živi. Turistima je posebno zanimljivo pratiti pripreme i odlazak ribara i ribarskih brodova na svakodnevni posao, kao i dočekivati ih ranom zorom.

Ekomuzej u Mošćeničkoj Dragi ima i svoj vanjski dio, onaj pred *Kućom od mora*, na rivi. Na šesnaest interpretativnih ploča prikazana je povijest i sadašnjost draške rive i razvoj luke, kao i informacije o malim barkama Kvarnera, ribarskim brodovima, načinima ribolova i posebnostima mora i podmorja ovoga kraja.

Prvih je pet ploča posvećeno malim barkama Kvarnera: gucu, pasari, lovranskom gucu (gajeti), tratarici i batani. Istaknuta je i registarska oznaka barki te vrste koje su privezane u luci, a koje se svakodnevno može vidjeti.

Luka Mošćenička Draga smještena je na zapadnoj obali Riječkoga zaljeva, na poziciji s geografskim koordinatama $\varphi = 45^{\circ} 14,2' N$; $\lambda = 14^{\circ} 15,3' E$. Operativna je obala duljine 60 m, s dubinom od približno 4 m i kapacitetom priveza dva do tri manja broda, dok su obale za privez brodica unutar lučice ukupne duljine 160 m s dubinama 2 do 3 metra i kapaciteta priveza 50 brodica. Sve su obale tipa masivnih obalnih zidova. Inače je uvala ispred Mošćeničke Drage od davnina korištena za prihvat plovila. Tako se 1784. u ispravi o primopredaji Kastavske gospoštije na tom području spominje luka zvana Sveta Marina (*porto detto S. Marina*). U slučaju loših vremenskih prilika, brodice bi se izvlačile na plažu Sipar, koja se protezala sve do područja gdje se danas

nalaze kameni stolovi za prodaju ribe (*peškarija*). Za privezivanje plovila korištene su jednostavne konstrukcije na drvenim stupovima (*pasarele*). Riva se zatim značajno proširuje 1914. godine, a zatim značajnije nadograđuje u više navrata tridesetih, pedesetih i šezdesetih te osamdesetih godina, dok današnji oblik s nadogradnjom prema sjeveru dobiva 2021. godine.

Na draškoj rivi odvija se i dio društvenog života mjesta i na njoj se održavaju razni turistički sadržaji. Tako je draška luka dio scenografije na kojoj se odvija tradicionalno spaljivanje *pusta*, kojim završavaju karnevalske svečanosti na Liburniji. Od 2009. godine ovdje se održava godišnja smotra i regata tradicijskih barki na jedra, jedna od najvećih manifestacija takve vrste na području Kvarnera i Istre.

Slika 4. Mošćenička Draga - regata tradicijskih barki na jedra

Osnivanjem Ekomuzeja Mošćenička Draga, osim realizacije *Interpretacijskog centra ribarstva i pomorstva*, prostor draške rive postaje živući ambijent uključen u interpretaciju s čitavim nizom popratnih događanja (radionica tradicijskih ribarskih i pomorskih vještina, izložbe, predavanja i edukativne radionice za najmlađe, veslanje i jedrenje na tradicijskim barkama...).

U kontekstu luke kroz interpretacijske ploče posebno je tematizirano istezalište (*škalada*) i način povlačenja barki na kraj kroz povijest te draška ribarnica - *Peškarija* s perilom. Na interpretacijskim pločama tematizirano je i *More i podmorje*.

Akvatorij Općine Mošćenička Draga proteže se od rta Cesare do uvale Stupova u duljini od 7,2 M i dio je akvatorija Riječkog zaljeva (akvatorij Općine Mošćenička Draga prostire se na 50,4 kvadratna kilometra). Obala obiluje bujnom mediteranskom vegetacijom koja se razrasla do samoga mora, u kombinaciji s visokim hridima i prekrasnim žalima od kamenih oblutaka. Najveće plaže su Draška plaža (*Pesak*)

i Sipar, Sv. Ivan, Uboka, Jelenščica, Klančac i Stupova, Cesara i Krajska Lučica, ali ovo područje obiluje i manjim skrovitim žalama. Osim prekrasnih vizura mora i priobalja, fascinantno je i njegovo podmorje. Obalno područje od Mošćeničke Drage do ulaza u Plominski zaljev obuhvaćeno je Ekološkom mrežom prema Direktivi o staništima, a podmorje kraj plaže Klančac u Brseču zbog svoje bioraznolikosti i očuvanosti pripada u posebno područje zaštite. U podmorju ovoga akvatorija ronici mogu vidjeti atraktivne olupine potopljenih čeličnih brodova *Kaliopi*, *Stella Polare*, *Giuseppe Dormio*, *Vis*, jedne torpiljarke i jedrenjaka *Kostrena*.

3. O inicijativi, pripremi i realizaciji interpretacijskog centra ribarske i pomorske baštine - „Kuća od mora”

Inicijativu za osnivanje Interpretacijskog centra ribarstva i pomorstva u Mošćeničkoj Dragi pokrenula je 2008. godine Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga (Radna grupa za proučavanje pomorstva i ribarstva). Općina Mošćenička Draga je uz pomoć Primorsko-goranske županije uspjela građevinski urediti prostor te ga 2012. godine pretvoriti u galeriju. Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora* Ekomuzeja Mošćenička Draga realiziran je 2016. godine kroz EU projekt *Mala barka - Turistička valorizacija pomorske, ribarske i brodograditeljske baštine sjevernog Jadrana kroz stvaranje novih turističkih proizvoda*.

Ovaj projekt bio je zamišljen kao pilot-projekt realizacije interpretacijskog centra na području maritimne baštine u manjem primorskom mjestu, a koji bi mogao poslužiti kao primjer za realizaciju sličnih projekata u drugim mjestima na Kvarneru. Ta misija je i uspjela, jer se u narednim godinama realiziralo petnaestak sličnih interpretacijskih centara.

Osnova za promišljanje i realizaciju ovog Interpretacijskog centra bila su istraživanja koja su članovi Radne grupe za proučavanje pomorstva i ribarstva KČS Mošćenička Draga provodili od 2004. godine. Rezultati su kroz predavanja i izložbe svake godine prezentirani na manifestaciji „Za Andrejnu“ u Mošćenicama. Godine 2015. na manifestaciji „Za Andrejnu“ organizirana je izložba ribarskih i pomorskih artefakata „Pošpijajmo va primorsku konobu i ribarski magazin“, s ciljem da se prikupi što više ribarskih i pomorskih artefakata kako bi se mogao napraviti odabir za budući stalni postav Interpretacijskog centra.

Najveći dio izložaka stalnog postava vlasništvo je lokalnih ljudi, čime se oni uključuju u ostvarenje Interpretacijskog centra *Kuća od mora*. Pri odabiru eksponata vodilo se računa da kroz njih bude zastupljeno što je više moguće domaćih obitelji, kako bi se postigao što veći osjećaj pripadnosti Interpretacijskog centra zajednici. Dio građe posuđen je od Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, čiji su kustosi sudjelovali u osmišljavanju muzeološkog koncepta ovog Interpretacijskog centra, kao i u njegovoj realizaciji.

Uz svaki izložak nalazi se kartica s osnovnim informacijama o njemu, o vlasništvu te lokalni naziv, što je od iznimne važnosti za stvaranje rječnika stručnog nazivlja na lokalnom čakavskom dijalektu, čime se čuva i jezična baština.

3.1. Realizacija projekta

Idejni koncept stalnog postava⁷ osmislio je Robert Mohović, muzeološki koncept⁸ izradila je kustosica Ivana Šarić Žic, a autori tekstova su Robert Mohović, Tea Perinčić, Ivana Šarić Žic, Nikša Mendeš, Emma Marangoni i Josip Mohović ml. Arhitektonski projekt interijera⁹ izradio je arhitekt Marko Franković, a dizajn postava i grafičko oblikovanje¹⁰ dizajner Sanjin Kunić.

U realizaciji projekta tekstove je prevodio Neven Ivanić i tvrtka Adverbium d.o.o., opremu i izvedbu postava radio je IP studio iz Lovrana i tvrtka Černelić d.o.o., tehnički postav Sanjin Kunić, Robert Mohović, Josip Mohović ml. i IP studio iz Lovrana, restauraciju i konzervaciju predmeta Dino Marković i Dezinfekcija d.o.o., multimediju Zoran Medved, Igor Crnković, Gregor Bogdanović, Sara Salamon, Ana Jurčić, Damjan Šporčić i Maja Ogrizović, računalnu animaciju Aleks Katunar, snimanje i obradu video-materijala Donald Vukas, Tomislav Budiselić i Velimir Stamatović.

U postavu interpretacijskog centra prezentirana su videa, pri čemu su snimani sljedeći brodovi, brodice i ribari: R/B *Poletuša* (Roberto Krnetić, Josip Vitas), R/B *Orion* (Serđo Blaženić), 6 MD (Vjekoslav Galović), brodice MD 551 (Josip Mohović ml., Robert Mohović) i MD 400 (Marčelo Hubička), a snimke podmorja dobivene su od tvrtke Marine Sport Dive Center iz Mošćeničke Drage.

U postavu su prezentirane fotografije više autora i izvora (Marko Valjak, Tomislav Budiselić, Mladen Ščerbe, fotoarhiv Edvina Rutara, fotoarhiv Emila Barkovića, fotoarhiv Katedre Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, fotoarhiv Ekomuzeja Mošćenička Draga te fotoarhiv Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka).

Nacrti tradicijskih barki i brodova u postavu djelo su poznatog brodomaketara Luciana Kebera, a kao podloga za tekstove o tradicijskim barkama i brodovima korišteno je više izvora, ali je osnovni izvor bila njegova knjiga *Tradicijske barke Jadrana*, Architectura navalis Adriatica, Rijeka, 2011.

⁷ Mohović, R., Idejni koncept interpretacijskog centra ribarske i pomorske baštine Ekomuzeja Mošćenička Draga, Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, Mošćenička Draga, 2014.

⁸ Žic Šarić, I., Muzeološki koncept interpretacijskog centra „Kuća od mora“, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka, 2014.

⁹ Franković, M., Interpretacijski centar Mošćenička Draga - Arhitektonski projekt, MF arhitekti d.o.o., Rijeka, 2015.

¹⁰ Kunić, S., Interpretacijski centar Mošćenička Draga - Dizajn postava i grafičko oblikovanje, MF arhitekti d.o.o., Rijeka, 2015.

Podloga za tekstove o ribarstvu, pomorstvu i tradicijskoj brodogradnji bila su istraživanja Katedre Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga (Radna grupa za proučavanje pomorstva i ribarstva), koja su provedena od 2004. godine.

Slike čvorova preuzete su iz knjige Damira Višića (*Knjiga grupova*) i knjige Antona I. Simovića (*Mornarske vještine*).

Artefakti koji su izloženi u stalnom postavu, njih nešto više od dvije stotine, su iz zbirke Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, Tržnice d.d. Rijeka i privatnih zbirki obitelji Premuš, Zanon i Juraj - Zagore, obitelji Barković, Mate - Sv. Jelena, obitelji Krnetić, Roberto - Mošćenička Draga, obitelji Mohović, Josip, Milutin, Robert, Đani - Mošćenička Draga, obitelji Velčić, Livio - Mošćenice, obitelji Martinčić, Drago, u nasljedstvu unuka - Mošćenička Draga, obitelji Hubička, Marcello - Mošćenička Draga, obitelji Malinarić, Nevio - Medveja, obitelji Babačić, Josip - Mošćenička Draga, obitelji Valentin, Darko - Kraj, obitelji Blaženić, Serdo - Sv. Jelena i obitelji Rubinić, Loris - Mošćenice.

Stalni postav u svom sastavu ima i makete tradicijskih barki, čiji je autor Roland Vlahović, a prijemni info-pult (konstrukcija pramca guca) i nacрте na panelima koji su podloga dijelu koji se odnosi na tradicijsku brodogradnju, izradio je brodograditelj Loris Rubinić.

Kako je već navedeno, Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine Ekomuzeja Mošćenička Draga, *Kuća od mora*, realiziran je sredstvima Općine Mošćenička Draga i Primorsko-goranske županije s približno 300.000 kn (40.000 eura) te sredstvima Operativnog programa EU Slovenija - Hrvatska 2007. - 2013., a u sklopu provedbe projekta *MALA BARKA - Turistička valorizacija pomorske, ribarske i brodograditeljske baštine sjevernog Jadrana kroz stvaranje novih turističkih proizvoda*. Opremanje prostora koji je prethodno bio uređen, i izvedba stalnog postava interpretacijskog centra, financirani su iz navedenog projekta sa 785.000 kn (približno 104.000 eura).

Poteškoće koje su se javile tijekom realizacije projekta su osim onih organizacijskih - posebno u pripremi i raspisivanju natječaja, koordiniranju velikog broja dionika koji su sudjelovali u pripremi i realizaciji projekta, poštivanju rokova realizacije pojedinih elemenata projekta - bile i u nedovoljnim sredstvima za realizaciju zamišljenog. Naime, od same prijave projekta do njegove realizacije prošlo je nekoliko godina, a cijene izvedbe pojedinih elemenata u međuvremenu su porasle. Treba naglasiti da je tijekom realizacije projekta postojala velika sinergija svih uključenih dionika, koji su ovaj pilot-projekt shvatili kao određeni izazov te su pojedini poslovni subjekti odradili zamišljene elemente projekta u okviru dostupnih financijskih sredstava. Projekt je realiziran u cijelosti i zbog volonterskog rada članova lokalne zajednice.

3.2. Uloga lokalne zajednice

Lokalna zajednica je Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora* prihvatila jako dobro i s ponosom, jer su prepoznali da je to dio lokalnog

identiteta - ne jedini, ali vrlo značajan. Ono što valja istaknuti u realizaciji ovakvih projekata je da lokalna zajednica treba sudjelovati u projektu od same pripreme do kasnije realizacije, jer se na taj način postiže bolji osjećaj pripadnosti, može se uzeti u obzir i njihovo mišljenje i sl., a na najbolji način se iskoristi i kolektivna memorija zajednice. U slučaju provedbe ovog projekta, lokalna zajednica je bila involvirana kroz djelovanje KČS Mošćenička Draga, odnosno Radne grupe za proučavanje pomorstva i ribarstva i provedena istraživanja i prezentaciju njihovih rezultata, njihovo sudjelovanje u prikupljanju ribarskih i pomorskih artefakata za izložbu koja je prethodila realizaciji interpretacijskog centra te kroz ustupanje artefakata za stalni postav, pri čemu se vodilo računa da se obuhvati što je više moguće domaćih obitelji. Veliki doprinos u realizaciji projekta svojim volonterskim, ali i vrlo stručnim radom, dali su članovi Ekomuzeja Mošćenička Draga. Sve navedeno doprinijelo je tome da se uspio postići zavidan osjećaj pripadnosti *Kuće od mora* zajednici.

Nakon što je Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora* realiziran, lokalna zajednica i dalje podržava projekte sastavnice *Štorija od mora* Ekomuzeja Mošćenička Draga te sudjeluje u središnjoj manifestaciji *Smotra i regata tradicijskih barki na jedra MALA BARKA - Štorija od mora*, a pojedinci i u čuvanju i obnovi barki, radionicama tradicijskih ribarskih i pomorskih vještina i sl.

4. Rad i djelovanje Interpretacijskog centra ribarske i pomorske baštine „Kuća od mora“ i sastavnice „Štorija od mora“ Ekomuzeja Mošćenička Draga

Rad i djelovanje Interpretacijskog centra ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora* u Mošćeničkoj Dragi usko je povezan s radom i djelovanjem u okviru sastavnice *Štorija od mora* Ekomuzeja Mošćenička Draga. Rad i djelovanje Interpretacijskog centra podržava Općina Mošćenička Draga, kao i Turistička zajednica Mošćenička Draga, jer ovaj centar predstavlja atraktivan i inovativan turistički proizvod, koji značajno doprinosi razvoju kulturnog turizma na području Općine Mošćenička Draga.

4.1. Rad i djelovanje Interpretacijskog centra ribarske i pomorske baštine „Kuća od mora“

Interpretacijski centar često posjećuje lokalno stanovništvo (mnogi i vrlo često) što veseli, jer na taj način iskazuju interes i pripadnost centru. Osim njih, posjećuju ga individualni posjetitelji i turisti, a česte su i posjete organiziranih grupa (posebno u pred i posezoni). Najčešće su to organizirane grupe školske djece. U interpretacijskom centru često se organiziraju vođeni razgledi postava pod nazivom *Štorija od mora* va *Kuće od mora* te radionice tradicijskih ribarskih i pomorskih vještina za učenike osnovnih škola.

Slika 5. Kuća od mora - radionice tradicijskih zanata za učenike

Trenutno se režije i tekuće održavanje centra financiraju sredstvima Općine Mošćenička Draga, dio troškova vlastitim sredstvima Ekomuzeja Mošćenička Draga, a dio dežurstava interpretatora financira se sredstvima TZ Mošćenička Draga. U centru se ne naplaćuju ulaznice. Ekomuzej, kao ni centar, nemaju zaposlenika, već se dežurstva interpretatora honoriraju. Radno vrijeme centra je u ljetnim mjesecima u večernjim satima, a u pred i posezoni na upit za organizirane grupe.

Glavna interpretatorica je Ivana Blaženić, koja vodi organizirane grupe, a kada je ona spriječena, grupe vodi Katarina Mohović. Svi interpretatori koji rade u interpretacijskom centru tijekom ljeta su pripremljeni kroz svojevrsnu edukaciju vezanu uz baštinske teme, koje se prezentiraju u *Kući od mora*.

Centar, kao dio Ekomuzeja Mošćenička Draga, osim što usko surađuje s Općinom i TZ Mošćenička Draga, surađuje i s KČS Općine Mošćenička Draga, kao i drugim udrugama (Udruga *Kandalora* iz Mošćenica, Udruga *Građani Brseča* iz Brseča i Udruga *građani Kraj* iz Kрая).

Upravo iz navedenog o radu i djelovanju Interpretacijskog centra ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora*, mogu se uočiti i problemi. Najveći problem je nedovoljna dostupnost centra posjetiteljima, što proizlazi iz činjenice da nema zaposlenika, u prvom redu zbog nemogućnosti financiranja istog. Isto vrijedi i za Ekomuzej Mošćenička Draga, koji nema zaposlenika koji bi profesionalno vodio i sudjelovao u pripremi i realizaciji mnogobrojnih projekata koji se provode u okviru

Ekomuzeja. Svi ti projekti realiziraju se volonterskim radom predsjednika i pojedinih članova.

U tom smislu, u budućnosti valja napraviti iskorak te zaposliti najmanje jednu osobu, a tijekom ljetnih mjeseci i više njih, kako bi se dio rada i djelovanja Ekomuzeja profesionalizirao te time podigao na višu razinu. Za zapošljavanje stručne osobe ključno je dostatno financiranje Općine Mošćenička Draga, a svoj doprinos trebala bi dati i TZ Mošćenička Draga.

4.2. Rad i djelovanje sastavnice „Štorija od mora“ Ekomuzeja Mošćenička Draga

U okviru sastavnice *Štorija od mora* Ekomuzeja Mošćenička Draga, kojoj pripada i Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora*, organiziraju se prezentacije tradicijskih ribarskih, pomorskih i brodograđevnih vještina kroz organizaciju radionica tradicijskih vještina kao što su soljenje ribe, demonstracijska priprema ribolovnih alata (mreže, parangali i sl.), demonstracijski lov ribe, obnavljanje drvenih barki, izrada i krpanje mreža, izrada vrša, parangala i sl., izrada jedara, opremanje barki jedriljem, jedrenje i veslanje na tradicijskim barkama i sl. Uz navedeno, istovremeno se organiziraju primorske večeri s glazbom i ponudom autohtone hrane i pića te prodajom eko-etno proizvoda.

Slika 6. Riva u Mošćeničkoj Dragi - radionice tradicijskih ribarskih i pomorskih vještina

Ne manje važne su i manifestacije, kojima je izvorište u pomorskoj, ribarskoj i brodograđevnoj baštini, što posjetitelji posebno cijene. Dosad su - od 2009. godine - organizirane smotre i regate tradicijski barki na jedra *Mala barka/Štorija od mora*, veslačke regate tradicijskih barki, *Dani kvarnerskog škampa i morskih delicija* te manifestacija posvećena i u čast svim pomorcima i ribarima našeg zavičaja *Za Andrejnu*.

Članovi Ekomuzeja Mošćenička Draga i Katedre Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga (Radna grupa za proučavanje pomorstva i ribarstva i Sekcija za tradicijske barke *Draške barki*) sudjeluju na sličnim manifestacijama diljem Hrvatske i u inozemstvu i promoviraju ideju očuvanja i revitalizacije maritimne baštine.

Ekomuzej Mošćenička Draga usko surađuje s *Koordinacijom udruga za očuvanje i revitalizaciju pomorske, ribarske i brodograđevne baštine Kvarnera i Istre* (Katedra joj je i osnivač), ali i s velikim brojem organizacija i institucija (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Prirodoslovni muzej u Rijeci, Muzej Grada Rijeke, Primorsko-goranska županija, TZ Kvarnera, Pomorski i Tehnički fakultet Sveučilišta u Rijeci ...).

Dva člana Ekomuzeja Mošćenička Draga sudjeluju i u radu Sekcije za hrvatsku pomorsku baštinu Znanstvenog vijeća za pomorstvo HAZU, a dio članova u realizaciji Akademije tradicijske brodogradnje s Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja iz Rijeke. Ekomuzej Mošćenička Draga sudjelovao je u pripremi uvrštenja „Umijeća gradnje i plovidbe tradicijskim barkama Kvarnera” i „Umijeća plovidbe latinskim i oglavnim jedrima duž hrvatske obale” na popis nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske, a trenutno sudjeluje i na pripremi prijave za UNESCO-ov popis svjetske baštine. Ekomuzej Mošćenička Draga redoviti je član *Asocijacije pomorskih muzeja Mediterana* (AMMM), pa predsjednik redovito sudjeluje u radu Skupštine i FORUMA pomorskih muzeja Mediterana.

Veliki je doprinos članova Ekomuzeja Mošćenička Draga u organizaciji i realizaciji *Kvarnerskog festivala mora i pomorske tradicije - FIUMARE*, koji se u Rijeci održava kontinuirano od 2012. godine, a bili su jedni od nositelja organizacije i sudjelovanja tradicijskih barki s Kvarnera i Istre na *Festivalu mora i mornara* u Brestu u Francuskoj 2012. godine. Hrvatsku pomorsku baštinu prezentirali su i na festivalima mora u Morbihanu i Setteu u Francuskoj te na regatama tradicijskih barki u Veneciji (*Regatta Storica* i *Vela al terzo - Coppa dell Presidente*), Piranu, Izoli te na prigodnoj izložbi u Ljubljani.

Ekomuzej Mošćenička Draga sudjelovao je u svim međunarodnim projektima vezanim uz pomorsku baštinu koji su provedeni na području Primorsko-goranske županije, i pritom dao značajan obol njihovoj realizaciji. Bili su to EU projekti *Mala barka*, *Mala barka 2*, *Arca Adriatica* i *AdriPromTour*. Kroz ove projekte su, naime, povučena značajna sredstva iz kojih je realiziran Interpretacijski centar *Kuća od mora*, obnovljene su tri barke i izrađena jedna nova, održan veliki broj manifestacija i radionica temeljenih na pomorskoj baštini, postavljene interpretacijske tabele,

izrađene su slikovnice, brošure, razglednice, leci i mobilna aplikacija, a sudjelovali smo i u izradi baze pomorske baštine i virtualnog muzeja.

Osim navedenim projektima, članovi Ekomuzeja Mošćenička Draga dali su ključan doprinos realizaciji projekata *Štorija od mora* i *Štorija od mora 2* (FLAG natječaj - mjera 2.2. očuvanje i valorizacija pomorske i ribarske baštine i očuvanje identiteta područja iz lokalne razvojne strategije u ribarstvu 2014. - 2020. FLAG-a *Vela vrata* i projekta *Adriatic PortLand* iz programa Interreg Italija-Hrvatska).

Kroz projekte *Štorija od mora* i *Štorija od mora 2* realizirane su regate tradicijskih barki na jedra u Mošćeničkoj Dragi, provedene su edukativne radionice tradicijskih pomorskih i ribarskih vještina, izrađen je katalog stalnog postava *Kuće od mora* i brošura *Štorija od mora*,¹¹ koja nudi pregled svih baštinskih potencijala temeljenih na maritimnoj baštini Općine Mošćenička Draga, izrađeni su suveniri i ilustracije, didaktički set i slikovnica za djecu, provedena je edukacija interpretatora, izrađena polivalentna kućica koja će biti korištena za manifestacije i radionice, uređena je stara općinska vijećnica i oplemenjena maritimnim motivima, izrađeni su elaborat i dokumentacija za izradu brsečke batane (*patane*), temeljem čega je i izrađena replika brsečke batane, pripremljen je storytelling *Štorija od mora* i storytelling uprizorenje *Štorija od mora*, izrađen je Plan kulturno - umjetničkih interpretacija u prostoru (neke su i izvedene) te su kontinuirano provedene promidžbene aktivnosti.

U projektu *Adriatic PortLand* realizirana je regata tradicijskih barki na jedra u Mošćeničkoj Dragi 2024. godine, a sudjelovalo se i na manifestacijama partnera u Battaglia Terme, Rovinju i Cesenaticu; s Katedrom Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga realiziran je exchange lab na temu modela održivosti, očuvanja i revitalizacije pomorske baštine, a sudjelovalo se i na labovima partnera.

U realizaciji svih ovih projekata ostvareni su sinergijski učinci s turističkim gospodarstvom, što je na neki način temelj za održivost predviđenih programa.

Ovaj trud oko čuvanja maritimne baštine prepoznat je na nacionalnoj i međunarodnoj razini: Ekomuzej Mošćenička Draga primljen je u članstvo *Asocijacije pomorskih muzeja Mediterana* (AMMM), 2016. godine dobio je nagradu *SKÁL International Sustainable Tourism Award* te 2017. godine priznanje Turističke zajednice Kvarnera za doprinos očuvanju i promociji pomorske baštine na Kvarneru i za organizaciju manifestacije *Smotra i regata tradicijskih barki na jedra MALA BARKA*.

Interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora*, kao i manifestacija *Smotra i regata tradicijskih barki na jedra MALA BARKA - Štorija od mora*, nose oznaku kvalitete *KVARNER Maritime Heritage*, koju je ustanovila Turistička zajednica Kvarnera. Ova tradicijska regata prepoznata je i na međunarodnoj razini te je više godina uvrštavana u program *Europskog dana pomorstva*.

¹¹ *Štorija od mora - Ribarska i pomorska baština Općine Mošćenička Draga - brošura*, Općina Mošćenička Draga i TZ Mošćenička Draga, Mošćenička Draga, 2023.

U budućnosti Ekomuzej Mošćenička Draga, u dijelu koji se odnosi na sastavnicu *Štorija od mora*, namjerava nastaviti s etabliranim aktivnostima (organizacija manifestacija, provođenje radionica, organizacija predavanja i izložbi, sudjelovanje na manifestacijama i regatama drugih organizatora te podupiranje raznih inicijativa na području očuvanja i revitalizacije maritimne baštine), ali i unaprijediti organizacijski rad centra i Ekomuzeja, proširiti postav kroz opremanje radionice tradicijske brodogradnje, sudjelovati u pripremi i realizaciji novih projekata, a svakako će trebati raditi na uključivanju u rad i djelovanje mladih osoba sa senzibilitetom za ovo područje djelovanja.

4.3. Smotra i regata tradicijskih barki na jedra MALA BARKA / Štorija od mora

Najznačajnija manifestacija, koja je ostvarila najveću vidljivost nastojanjima u očuvanju i revitalizaciji pomorske baštine, svakako je *Smotra i regata tradicijskih barki na jedra MALA BARKA/Štorija od mora*, koja se u Mošćeničkoj Dragi organizira od 2009. godine. Manifestacija traje od petka do nedjelje (drugi vikend u srpnju), a glavni organizator manifestacije je Ekomuzej Mošćenička Draga, dok su suorganizatori Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga (Sekcija za tradicijske barke *Draške barki*) te Turistička zajednica i Općina Mošćenička Draga.

Program manifestacije obuhvaća svečano otvorenje s promenadnim koncertom limene glazbe, svečano porinuće obnovljenih barki, otvaranja prigodnih izložbi, promenade barki uz drašku plažu i glazbenu pratnju, revijalno jedrenje tradicijskih barki *Bordižamo na bave s kraja*, smotru tradicijskih barki u plovidbi ispred rive u Mošćeničkoj Dragi *Ples jedara i svjetala* sa svjetlosnim efektima i uz pratnju glazbe, radionice tradicijskih pomorskih vještina s demonstracijom tradicijskih zanata i popratnim stručnim komentarima u kojima sudjeluju mnogobrojna djeca, ali i odrasli posjetitelji manifestacije (prikazi vezivanja čvorova, načina ribolova mrežama, krpanja mreža, soljenja ribe, prikaza alata i vještina tradicijske male brodogradnje, nagibanja *tratarice na karenu*, izvlačenja barki na plažu kao nekada kada nije bilo zaštićene lučice, ribolov s rive za djecu i radionice prepoznavanja vrsta riba, posjeti većim brodovima (lošinjski loger *Nerezinac*, tartana *Pula*). Svakodnevno se u luci i na rivi u Mošćeničkoj Dragi prezentira maritimna baština u njenom prirodnom ambijentu, a u Interpretacijskom centru ribarske i pomorske baštine *Kuća od mora* uz razgled se organizira i stručno vodstvo *Štorija od mora* va *Kuće od mora*, redovito se organizira veslanje i jedrenje na tradicijskim barkama za djecu i posjetitelje *Svi na more, na srh od bavi s kraja*, bogat je i kulturno-umjetnički program na rivi (glazbeni nastupi i koncerti s primorskom glazbom, poetski nastupi, predstave, radionice slikanja), a dio se odvija i na plovilima, što je sve uvijek popraćeno maritimnom scenografijom, a često se organiziraju i radionice s eno i gastro sadržajima. Svakog dana manifestacije održava se i sajam eko-etno proizvoda, a u ugostiteljskim objektima nudi se bogata gastro ponuda.

Središnji događaj je regata tradicijskih barki na jedra, koja se organizira u subotu, i koja je najposjećenija regata takvog tipa na Kvarneru i u Istri. Na regati pravo nastupa imaju tradicijske barke tipa guc, kvarnerski guc, lovranski guc (gajeta), pasara, gajeta, leut i batana koje su opremljene tradicijskim jedrima (oglavno, latinsko, sošno, strmo). Prije starta regate posjetitelji mogu promatrati opremanje i pripremu tradicijskih barki. Navečer se organizira ribarska večera za sudionike smotre i regate, uz druženje prijatelja mora, tradicijskih barki, jedara i mornarskih vještina sa svečanom podjelom nagrada i priznanja sudionicima regate tradicijskih barki na jedra uz prigodnu glazbu.

Manifestacija se oglašava i medijski prati (rade se i plaćene reportaže) te polučuje velik odjek u medijima, a velik je i broj dolazaka na manifestaciju, kako lokalnog stanovništva, tako i posjetitelja i turista.

5. Zaključak - živjeti baštinu

Interpretacijski centar *Kuća od mora* značajan je iskorak kojim se pomorsku i ribarsku baštinu ovoga kraja nastojalo, nikako u cijelosti, ali ipak jednim dobrim dijelom, objediniti na jednome mjestu. Samom činjenicom da su stvoreni uvjeti postojanja prostora, otvorena je i mogućnost nadogradnje sadržaja koji se u tom prostoru izlaže i interpretira. U turističkom mjestu kao što je Mošćenička Draga, u ljetnim se mjesecima broj stanovnika gotovo utrostruči. Brojni posjetitelji i turisti sve su zahtjevniji i željni novih iskustava¹². Uobičajeni sadržaj kao što su more i plaža ostaju aduti primorskih mjesta, međutim nisu uvijek dovoljni. Sadržajem kakav je predstavljen u *Kući od mora* obogaćuje se turistička ponuda mjesta, no ona ne bi trebala biti samoj sebi svrha. Prije svega, lokalna zajednica je ta koja interpretacijski prostor treba osjetiti kao svoj. Na neki se način osnivanjem tog prostora njoj treba i „odužiti“, jer življenjem prikazanih tradicija lokalna zajednica, ljudi koji je čine, omogućuju da se one pokažu drugima. Znak je dobro obavljena posla ako se lokalna zajednica može poistovjetiti s prikazanim i interpretiranim sadržajem, a istovremeno je to i zalog da će ona i dalje biti dio programa kojima se lokalna kulturna baština i tradicija nastoje održati, pokazati i prenijeti.

Ono što veseli u postignutom u očuvanju i revitalizaciji pomorske, ribarske i brodograđevne baštine na području Mošćeničke Drage je da lokalna zajednica okupljena oko navedenih projekata zaista i živi tu baštinu.

¹² Tomljenović, R., Boranić Živoder, S., Akcijski plan razvoja kulturnog turizma. Zagreb: Institut za turizam, 2015., str. 8. Dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf (pristup: 1. 3. 2018.)

Literatura

- Frangeš, G., Krovni interpretacijski plan Ekomuzeja Mošćenička Draga, Mjesto pod suncem d.o.o., Odjel za prostor i baštinu, Šapjane, 2018.
- Franković, M., Interpretacijski centar Mošćenička Draga – Arhitektonski projekt, MF arhitekti d.o.o., Rijeka, 2015.
- Gob, A., N. Drouguet. Muzeologija: povijest, izazovi današnjice. Zagreb, Antibarbarus, 2007.
- Kunić, S., Vizualni identitet Ekomuzeja Mošćenička Draga, Kindin, obrt za oblikovanje, Opatija, 2014.
- Kunić, S., Interpretacijski centar Mošćenička Draga – Dizajn postava i grafičko oblikovanje, MF arhitekti d.o.o., Rijeka, 2015.
- Mohović, R., Idejni koncept interpretacijskog centra ribarske i pomorske baštine Ekomuzeja Mošćenička Draga, Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, Mošćenička Draga, 2014.
- Mohović, R., Perinčić, T. Kuća od mora - interpretacijski centar ribarske i pomorske baštine - katalog stalnog postava, Općina Mošćenička Draga - Ekomuzej Mošćenička Draga, Mošćenička Draga, 2023.
- Ratković, D. L., Strateški plan Ekomuzeja Mošćenička Draga, Muze d.o.o., 2012.
- Ratković, D. L., Akcijski plan i program Ekomuzeja Mošćenička Draga, Muze d.o.o., 2012.
- Štorija od mora - Ribarska i pomorska baština Općine Mošćenička Draga - brošura, Općina Mošćenička Draga i TZ Mošćenička Draga, Mošćenička Draga, 2023.
- Tomljenović, R., Boranić Živoder, S., Akcijski plan razvoja kulturnog turizma. Zagreb: Institut za turizam, 2015.
- Žic Šarić, I., Muzeološki koncept interpretacijskog centra „Kuća od mora“, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka, 2014.

